

Evolució d'una escola amb 92 anys d'història

De Montserrat a Guinardó

Marc Villoro / Fotos Família Baró

Fundada fa 92 anys, l'escola Guinardó ha esdevingut un dels centres escolars de referència del barri i ha crescut i evolucionat com ho ha fet el barri del Guinardó que en molts àmbits, també en l'ensenyament, s'ha adaptat als canvis de la societat i, en concret, al creixement d'una ciutat com Barcelona que s'ha renovat de bat a bat en el darrer segle.

Si ens remuntem a principis del segle XX, el Guinardó era un indret completa-

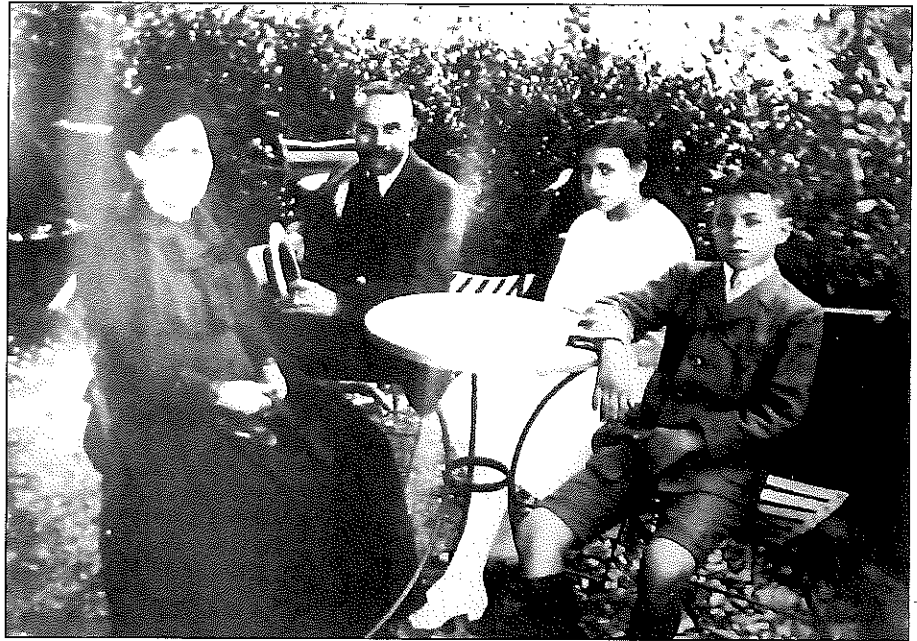

Donya Maria quan ja era gran

ment diferent al barri que coneixem avui i, de fet, la primera escola que va entrar en funcionament ho va fer l'any 1908. Era un edifici situat a la rambla Volart –aleshores carrer d'Iglesias– que acollia les Escoles Municipals del Guinardó que el 1939 passà a anomenar-se Sardà i Salvany i, a partir del 1998, Tresfontes. Aquesta escola va seguir funcionant fins que va deixar la seva activitat al juny del 2015.

Al mes de setembre de 1919 es van crear les escoles de l'Ave Maria que estaven situades al convent dels Mínims i que el 1924 es van traslladar al carrer de la Marquesa de Caldes de Montbui. Per altre costat, l'any 1923 es va inaugurar l'escola del Parc del Guinardó. En aquells anys, la part alta del barri estava prou ben assortida d'escoles però, per contra, la part baixa, aquella que es trobava prop de la plaça de Maragall, només va comptar durant anys amb un sol centre. Era l'escola Nostra Senyora de Montserrat, actual escola Guinardó, fundada el 1927 per Maria Baró Clariana.

Donya Maria, que així era coneguda al

Mariano Baró i Carme Clariana amb els seus fills Maria i Josep el 1911

Alumnes de l'escola Montserrat a l'any 1928, un any després de ser inaugurada

barri, va néixer a principis de 1903 i vivia al cèntric carrer Viladomat. La família volia instal·lar-se en un lloc allunyat del centre de la ciutat –atès que la filla estava delicada de salut– i va adquirir un terreny, que va costar 7.500 pessetes de l'època, al carrer del Doctor Valls número 5 –avui número 11– on va construir la casa. La salut de la filla, que aleshores tenia poc més de vint anys, va millorar al poc temps tant pels aires del Guinardó com pel fet de dedicar-se en cos i ànima a una professió que estimava.

Llavors era una zona força despoblada,

amb la seva només eren dues cases al carrer i el convent dels Pares Mínims. L'edifici tenia dues plantes, a la de baix hi havia l'escola i a la planta superior les estances privades de la família, i darrere l'edifici un petit pati per a gaudi dels infants.

Maria Baró Clariana va fer la carrera de mestra, seguint així la tradició d'una família de mestres, i va començar a exercir la professió a l'escola Montserrat fins que es va jubilar a la dècada dels anys setanta. Va ser una persona totalment dedicada a la labor docent i sempre va donar importància a la idea que l'escola i les famílies treba-

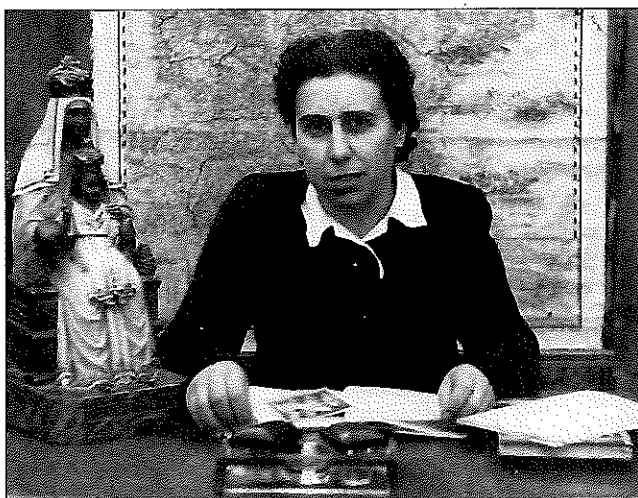
llessin conjuntament. Les primeres classes al centre van aplegar onze alumnes, totes nenes, i després es van anar incorporant els nens.

L'escola Montserrat, que llavors era particular –el que avui es coneix com a centre de titularitat privada–, va anar creixent, va incorporar més alumnes i també nous professors. La tieta de donya Maria, Margarida Baró Tintó –germana de Mariano Baró Tintó, l'avi i qui va fer construir l'escola–, era mestra de labors i també s'hi va incorporar la seva cunyada, Encarnació Julbé Todolí, la dona del seu germà Josep Baró Clariana.

En aquesta època també va entrar a formar part de l'escola Benvinguda Coll, que tocava el piano i feia de professora de música i que era l'esposa del reconegut poeta

Una classe de nenes i, al fons, Maria Baró Clariana, Donya Maria, la fundadora

Maria Baró Clariana als anys quaranta. A la dreta, el seu títol de mestre obtingut el 27 de novembre de 1926

Salvador Perarnau. El matrimoni vivia en aquells anys al Guinardó en una casa situada a la rambla de la Muntanya.

Nascut a Súria (el Bages), Perarnau va rebre destacats premis literaris al llarg de la seva carrera i durant la República va ser funcionari de la Generalitat de Catalunya i es va exiliar a França acabada la Guerra Civil. Va tornar a Catalunya l'any 1948 i va treballar com a professor, ensenyant francès a l'escola Montserrat.

Des de bon principi les classes es feien en català i va ser així fins al final de la Guerra Civil. Aquella fou una etapa de forts contrastos, ja que durant la República i el conflicte armat l'ensenyament era un dels eixos principals del govern, amb un model renovador i avançat per l'època. Això va canviar radicalment amb el franquisme, amb una regressió imparable també a nivell educatiu i en què l'escola religiosa va prendre el protagonisme.

Els anys de la Guerra Civil van ser durs, de moltes morts en el conflicte bèl·lic i de fam en la població civil, i l'escola Montserrat ho va viure en la pròpia pell. En aquells anys nois i noies acudien al centre no solament per seguir els seus estudis sinó

que també per mitigar la gana que es patia amb l'ajuda rebuda dels quàquers d'Anglaterra. Els quàquers eren un grup religiós protestant, pacifista i humanitari que durant la Guerra Civil es va dedicar a ajudar els nens, els refugiats, damnificats de les escoles repartint llet i pa. Els aliments es repartien als alumnes en dos torns per la manca d'espai: al matí hi anaven les noies, i a la tarda els nois.

El 19 de juliol de 1936 els anarquistes van obrir foc des de la porta de l'escola de donya Maria contra el convent dels Mínims, l'església va ser incendiada i tres frares van morir assassinats. Van ser moments dolorosos i terribles. El pare Manadé dels Mínims, durant els tres anys que va durar la guerra, va estar amagat a casa d'una senyora del barri i els diumenges anava a casa de donya Maria a dir missa.

L'ombra del franquisme va ser molt llarga, però la vida seguia i es van obrir noves escoles al Guinardó com les municipals Arc de Sant Martí (1941) i Escola del Mar (1948), o la també propera Liceo Castro de la Peña (1945).

A principis dels quaranta (1941-1945) va estudiar a l'escola Montserrat qui des-

prés fou arquebisbe de Barcelona, Lluís Martínez Sistach, nascut el 1937 la família del qual vivia al carrer de Rubió i Ors. Sistach va anar a l'escola fins als vuit anys quan va fer la comunió i va canviar de centre a la fi de poder continuar amb els seus estudis.

Un dels fets que distingeix l'escola és que ha comptat –i compta– amb mestres de les diferents generacions de la família Baró. L'any 1955 es va incorporar la neboda de la fundadora, Montserrat Baró Julbé, que va estudiar magisteri i va introduir alguns canvis educatius com ara donar continuïtat a l'alumnat amb la incorporació d'estudis de Batxillerat Elemental.

Des de 1966 es va ensenyar anglès i es va organitzar cada any una sortida a la neu que era tota una innovació i una vivència en la formació dels alumnes que, amb un esport com l'esquí i en un entorn com el de la Molina, gaudien d'una jornada diferent i engrescadora de la qual en tindrien després un gran record.

El 27 de desembre de 1979 l'escola va passar a ser Societat Anònima i set anys més tard, concretament el 21 d'abril de 1986, va fer un nou pas endavant i es va

Benvinguda Coll donant una classe de música

Encarnació Julbé i Maria Baró. A la dreta, un grup de mestres als anys cinquanta

Primera Comunió al carrer del Doctor Valls

Grup escolar de 1931 i, a la dreta, de 2002, 71 anys de distància

constituir com a cooperativa de mestres i va esdevenir l'escola Guinardó, que és el seu nom en l'actualitat. El centre ha anat creixent amb el temps i avui compta amb set espais distribuïts en la zona pròxima al mercat del Guinardó que apleguen prop de 700 alumnes, una xifra molt superior i allunyada de les onze alumnes que van començar a l'escola l'any 1927. El centre acull avui tot el cicle formatiu, des de P-3 fins a quart d'ESO.

La família Baró segueix molt arrelada a l'escola Guinardó i el seu director administratiu és Eduard Vilaseca i Montserrat Baró Julbé, i les seves germanes Jasmina, Diana i Sheila també hi estan vinculades. Eduard Vilaseca comenta que l'any 1986 l'escola tenia una sola línia d'ensenyament i "ara en són dues. Avui tenim 690 alumnes i la gent de la banda alta del Guinardó no en ve cap a l'escola, a nosaltres ens puja gent de la zona de Navas i del Camp de l'Arpa. I tenim alumnes de totes les nacionalitats, tots de barris propers".

Donya Maria, la fundadora d'aquesta carismàtica i estimada escola, es va jubilar als 70 anys i va morir el 2 de juny de 1990 a l'edat de 87 anys. Els pares Míminims, comunitat amb la qual va estar estretament lligada, van escriure una glosa a la seva figura que es va repartir el dia del seu funeral:

"Era, simplement, Donya Maria. I tothom, al Guinardó, la coneixia per aquest nom.

La mateixa senzillesa del seu nom, ficat al cor dels que van ser els seus deixebles, va presidir tots els actes de la seva vida.

Ensenyava amb senzillesa. Parlava amb senzillesa. Somreia amb senzillesa...

I ens ha deixat de la mateixa manera: sense fer remor, a poc a poc, a poc a poc...

Ens queda el seu record, com el d'una llum que no llueix gaire, però que tampoc no s'apaga mai.

La sentirem bategar en les espurnes del seu estel, des d'on, de ben segur, ens somriurà bo i mirant amb complaença la continuació de la seva obra: la "seva" escola en el "seu" barri...

I els que hem tingut la sort de conèixer-la sabem que mai no la podrem defraudar. Perquè ha sabut deixar una llavor que tots hem de fer créixer."

L'escola Guinardó ja té 92 anys de trajectòria, una història de creixement paral·lela a l'evolució d'un barri que s'ha adaptat a les necessitats del segle XXI però que té molt presents el seu passat i orígens.

Donem les gràcies a Montserrat Baró i a Eduard Vilaseca per la informació i les fotos que ens han facilitat.

Montserrat Baró i Julbé, la continuadora

Carme Martín

Montserrat Baró Julbé va néixer al Guinardó, on ha desenvolupat tota la seva vida laboral fent de mestra i on viu en l'actualitat. Gran professional en el camp de l'ensenyament, posseeix una ment apassionada i desperta, plena de curiositat per tot el que l'envolta.

La seva tia va fundar en 1927 la primera escola particular que existia al Guinardó (el que ara s'entén per escola privada), donant-se la circumstància que va impartir les seves classes de bon principi en català, fet que va canviar obligadament quan va acabar la Guerra Civil i que més tard, durant els anys setanta del segle passat, es va recuperar.

El 1927 a la part baixa del Guinardó no hi havia més escoles que la de donya Maria, la de l'Ave Maria ubicada en el Mínims el 1918, que es va traslladar el 1924 al carrer Marquesa de Caldes de Montbui. De seguida, per tant, va comptar amb alumnes suficients com per ampliar el professorat de la petita escola amb la incorporació d'Encarnació Julbé, la seva mare i cunyada de donya Maria, la fundadora.

Al llarg dels anys l'escola va anar canviant de nom i de format, contant sempre entre el seu professorat amb persones de diferents generacions de la de la família Baró, sempre mirant cap el futur.

Montserrat Baró i Julbé, va néixer el 3 de gener de 1936, filla del Josep Baró Clariana (president de la Lliga Catalana del Guinardó) germà de donya Maria, fundadora de l'escola Nostra Senyora de Montserrat, va ser la següent generació de mestres que va treballar en la indicada escola.

Veïna del Guinardó on ha viscut i treballat, sempre ha presumit de les seves arrels guinardorenques tal com ho manifesta en un escrit que va escriure fa uns anys amb motiu de la Festa Major del barri on afirmava: "Hi ha circumstàncies en la vida que imprimeixen caràcter. El lloc de naixement n'és un. Ho és haver nascut a Catalunya però, ho és molt més, per entranyable i proper, haver nascut al Guinardó".

Quan tenia dos anys, el seu pare va ser cridat a files i es va haver d'incorporar a l'exèrcit que combatia a la batalla de l'Ebre. El 7 d'octubre del 1938 van tenir l'última notícia d'ell. Un sergent els va enviar una carta en la qual assegurava que l'havien fet presoner, però que no era ni mort ni ferit. Mai més no van saber-ne res. Aquesta circumstància va marcar profundament la seva infantesa perquè al seu voltant es vivia una situació que, «a la meua curta edat, li era incompreensible; es parlava de camps de concentració..., Rus-

sia ..., sobresalts quan el timbre sonava a una hora intempestiva...», segons explica ella mateixa.

En principi no tenia idea que volgués fer de mestra però en morir el seu avi al que adorava (que donades les circumstàncies li va fer també de pare), va pensar que l'escola havia de tenir continuació i va fer la carrera de mestra. Quan va entrar a donar la primera classe es va adonar, però, que aquell era el seu lloc.

Més tard es va casar amb Josep Maria Vilaseca que treballava d'agent de duanes, van tenir quatre fills i tots ells estan o han estat vinculats amb l'escola, el més gran hores d'ara es fa càrrec de la direcció administrativa del centre repartit en diversos edificis per la part baixa del Guinardó.

Montserrat Baró i Julbé rodejada d'infants

Va estudiar magisteri a l'Institut de Cultura para la Mujer, l'antiga Bonmaison que llavors regentava la Sección Femenina, i malgrat aquesta última circumstància, reconeix haver tingut un professorat esplèndid i haver cursat un magisteri innovador. Aquesta experiència la va dur un cop acabada la carrera a intentar fer una escola diferent tant en el tracte amb l'alumnat com amb la manera d'ensenyar.

Per una escola renovada

Montserrat Baró es va incorporar a l'escola durant la dècada dels cinquanta del segle passat amb la carrera acabada d'estrenar i amb la il·lusió de fer coses noves, la primera de les quals va ser donar continuïtat a l'alumnat amb la incorporació d'estudis de Batxillerat Elemental.

"Cada mes de juny l'escola veia marxar, entre la por, els nervis i l'alegria, un grup de noies que anaven a passar un dia diferent examinant-se per lliure a l'Institut Maragall de totes les assignatures treballades durant el curs: matemàtiques, ciències naturals, geografia i història, llengua castellana, idioma francès, llatí (des del segon curs de batxillerat) i les anomenades *maries* (Formació del Espiritu Nacional, Labores y Hogar -sólo para niñas- y Educación Física). Naturalment, durant els anys quaranta, cinquanta i seixanta la religió no hi podia faltar. En un sol dia, calia demostrar què es coneixia i recordar-se de tot el que s'havia treballat durant un curs. Tot un martiri que, no obstant, es suportava molt bé perquè era un dia diferent,

tota una festa de sortir fora de l'escola, de dinar entre pans, de menjar gelats com a premi a l'esforç", en paraules d'ella en celebrar l'escola el norantè aniversari de la seva creació.

El 27 de desembre de 1979 l'escola es va constituir en Societat Anònima i ja sense parar, incorporant constantment nous i vàlids elements va arribar fins el 21 d'abril del 1986 en què es va instituir com a cooperativa de mestres i va canviar el nom pel d'Escola Guinardó i sota aquest nou continuava essent un referent pedagògic en el barri del Guinardó.

Montserrat Baró per edat, no pas per manca de ganes de continuar exercint, es va jubilar el juliol de 2001 però, com no podia ser d'una altra manera, hi continua molt vinculada.